

שירת הפסח

"הַשִּׁיר יְהִי לָכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדָשׁ חֵג וְשִׁמְחַת לִבָּב כִּפְּהוֹלֵךְ בְּחִלְלֵי לְבוֹא בְּהַר ה' אֶל צוֹר יִשְׂרָאֵל" (ישעיהו ל כט).¹

הגדה לפסח - סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר פסח

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור, כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בציון עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים שיגיע את דמם על קיר מזבחה לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל.²

מסכת ערכין דף י עמוד א

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת. ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת ... דכתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיהו ל כט) - לילה המקודש לחג טעון שירה, ושאר מקודש לחג אין טעון שירה.³

מסכת פסחים דף צה עמוד ב

הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", לילה המקודש לחג - טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג - אין טעון הלל.⁴

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ט הלכה ג

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק: כתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" - בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנחריב ונמצא למד ממנו. מה זה טעון הלל אף זה טעון הלל.⁵

רד"ק ישעיהו פרק ל

השיר - באותו היום שתהיה המגפה במחנה אשור יהיה לכם יושבי ירושלים שיר ושמחה כמו הלילה שמתקדש בו החג והוא הלילה של חג שמחים בו ואומרים בו שיר. כן יהיה לכם זה ביום מפלת מחנה אשור שתשמחו ותשירו

¹ ראה נבואת הגאולה הפיוטית שם בישיעהו, שילוב של נחמה וזעם: "וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֲמָה וְאֹרֶךְ הַחֲמָה יְהִי שְׁבַע עֵתִים כְּאֹרֶךְ שְׁבַע הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ ה' אֶת שֶׁבַר עַמּוֹ וּמַחֲץ מִקְּתוֹ יִרְפָּא ... וְהַשְּׂמִיעַ ה' אֶת הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוּעוֹ יִרְאֶה בְּזַעַף אֵף וְלֶהֱבֹא אֵשׁ אוֹכְלָה וְנִפֵּץ זָרֵם וְאֶבֶן בְּרֹד". ובתוכם הפסוק שלנו שחז"ל דרשו על ליל הפסח.

² לפני שנפליג בשירת הפסח ובפסוק מספר ישעיהו, מן הראוי שנזכיר את "השיר" שמופיע בנוסח ההגדה עצמה, בברכת הגאולה על הכוס השני שחותמת את חלק ה"מגיד" של ליל הסדר. ברוב נוסחי המשנה אין את התוספת "ונודה לך שיר חדש" להוציא את כתב יד פרמה (ראה [אוצר כתבי יד תלמודיים](#) באתר האוניברסיטה העברית), ונראה שזה אכן חידוש של נוסח סדור רב עמרם (שאולי משמר נוסח משנה קדום). ראה גם תוספות פסחים קטז ע"ב: הכי גרסינן ונאמר לפנינו שירה חדשה וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו. ועכ"פ, זהו שיר לעתיד לבוא ורבו עליו הדרשות למה שיר ולא שירה (בעקבות המכילתא) ומה ההבדל ביניהם. ואנו נבקש להתבשר משירת החג ומישיעהו ומתוך ייחול לשיר לעתיד לבוא.

³ ראה בגמרא שם הדין מדוע בראש חודש לא אומרים הלל (הגמרא מדברת רק על הלל השלם שגם היחיד אומר, ראה הפתיחה לעיל), מדוע ראש השנה ויום הכיפורים לא, מדוע לא כל ימי חג הפסח ועוד. עכ"פ, הפסוק בישיעהו הוא הבסיס לכל אמירות ההלל בחגי השנה וממילא גם בליל הפסח (למה לא אומרים הלל בלילות שאר החגים?). אך להלן נראה שיש לפסוק הזה שייכות מיוחדת לליל חג הפסח, שהוא אכן "ליל התקדש חג" ושב היתה אסיפת עם גדולה בירושלים.

⁴ כאן הגמרא דנה בהבדלים בין פסח ראשון ופסח שני (החל ב"ד באייר ומיועד למי שלא הספיק לעשות פסח ראשון ומסיבות מוצדקות), על בסיס המשנה המפרטת הבדלים אלה: "בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני חמץ ומצה עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת". בפסח שני, אומרים הלל בשעת הקרבת הקרבן כמו בשעת קרבן פסח ראשון (מהטעם הנזכר שם בגמרא: "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל?"), אבל לא בשעת אכילתו, שכן איננו חג מקרא קודש. מן הסתם גם במקרים שקיימו פסח שני לא היה זה בהדרת עם, אלא ביחידים ובודדים. להוציא המקרה הידוע של פסח שני שעשה חזקיהו המלך כפי שתארנו בהרחבה בדברינו [פסח לאורך הדורות](#). ועוד נראה איך חזקיהו המלך מתקשר לפסוק בישיעהו שכידוע פעל בתקופתו והיו ביניהם קשרים הדוקים (מלכים ב פרקים יט-כ, ישעיהו פרקים לז-לח).

⁵ בשם אותו רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, מביא הירושלמי דרשה שונה לפיה הפסוק בישיעהו מדבר על מפלת סנחריב (מלכים ב פרק ט) וממנו נלקח לליל הסדר. ירושלמי זה הוא המקור העיקרי לכך שמפלת סנחריב, הייתה בליל הסדר וממנו לקחו מדרשים ופרשנים רבים מוטיב זה ואף לפיוטי לילי הסדר הוא התגלגל בפיוט ויהי בחצי הלילה: "יעץ מחרף לנופף איווי, הובשת גריו בלילה". אבל חלק מהמדרשים הופכים את עניין ההלל ומשנים את דברי הירושלמי מי למד ממי, כגון ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ו שמתנסח כך: "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (מלכים ב יט לה), ואותו לילה ליל פסח היה שעלה סנחריב. והיה רבשקה שם הלך והציץ על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנחריב: לך וחזור לאחורייך. למה? אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת".

ותהללו לאל שעשה לכם נס גדול. והשיר הזה הוא בפה והשמחה היא בלב, לפיכך אמר ושמחת לבב. ואמר כהולך בחליל, כי ההולך בחליל באמת יש לו שמחת לבב. ואמר הולך כי המחול הוא שהולכים רבים איש ביד חברו סביב סביב והחליל מכה בתוכם: לבא בהר ה' - שיבואו בהר ה' שהוא בית המקדש לשיר ולהלל שם אל צור ישראל שהיה צורם חזקם עם מלך אשור, ורז"ל פירשו כי בליל פסח היתה מגפת מחנה אשור, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג שאומרים בו שירה והלל זהו ליל הפסח.⁶

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה א

"אז ישיר משה" - יש אז לשעבר ויש אז לעתיד לבא ... "את השירה הזאת" - וכי שירה אחת היא? והלא עשר שירות הן: הראשונה שנאמרה במצרים, שנאמר: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל כט).⁷

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיג

הללויה הללו עבדי ה' ... אתה מוצא עשרים וששה דורות משברא הקדוש ברוך הוא את עולמו עד שיצאו ישראל ממצרים, ולא אמרו הלל. עד שיצאו משיעבוד מצרים, שהיה של טיט ולבנים ואמרו הלל. ואימתי אמרו? בשעת מכות בכורות עמד פרעה והלך אצל משה ואהרן בלילה ...⁸ אמר להם: הרי כבר מתים כל מצרים... אמרו לו: מבקש אתה ללכות המכה הזאת, אמור: הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, ואין אתם עבדי, אלא עבדי ה'. התחיל פרעה צווח ואומר: לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדי ה'. וצריכים אתם להללו שאתם עבדיו, שנאמר: "הללויה הללו עבדי ה'". וכן הוא אומר: "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה נה), וכן הוא אומר: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל כט).⁹

רש"י מסכת פסחים דף פה עמוד ב

כזיתא פסחא - חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח. והלילא פקע איגרא - לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגיין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח, כדתנין לקמן (פרק מי שהיה, דף צה, ע"א): הראשון טעון הלל על אכילתו.¹⁰

⁶ לגבי החליל ראה מסכת ערכין פרק ב משנה ג שהיו מחללים בחלילים בשעת הקרבת הקרבן וכפי הנראה גם כשחל בשבת. האם גם בשמחת האכילה? ראה פירוש רד"ק לתהלים סח ד: "וצדיקים ישמחו יעלצו, חזקיהו וישראל. וישישו בשמחה, הכפל לרוב השמחה, וכן אמר ישעיהו (ישעיה ל, כט): השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל. ואם היה בליל הפסח כמו שאמרו רז"ל (שמ"ר יח) ועשו סמך הפסוק הזה, יהיה פירושו וישישו בשמחה עם שמחת החג, כלומר ישישו בגאולה זו עם הזכרת גאולת מצרים".

⁷ שאר השירות הן: השנייה על הים ... השלישית על הבאר ... הרביעית ... ככלות משה לכתוב את דברי השירה הזאת, החמישית שאמר יהושע ... השישית שאמרה דבורה וברק ... השביעית שאמר דוד ... השמינית שאמר שלמה ... התשיעית שאמר יהושפט ... העשירית לעתיד לבא, שנאמר: שירו לה' שיר חדש תהילתו מקצה הארץ (ישעיה מב י) ... כל השירות שעברו קראות בלשון נקבה ... אבל התשועה העתידה להיות אין אחריה שעבוד לכך קרואה בלשון זכר". (לשיטה אחרת של עשר שירות ראה תרגום יונתן בו עוזיאל בראש שיר השירים וכן הוא ב מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א: "עשר שירות הן. שירת אדם, שירת אברהם, שירת הים, שירת הבאר, שירת משה, שירת יהושע, שירת דבורה, שירת דוד, שירת שלמה דשיר השירים ושירת לעולם הבא [שנאמר] שירו לה' שיר חדש (ישעיה מ"ב י), ושיר השירים משובחת מכולם"). לעניינינו, מכילתא זו כאילו עומדת כנגד הירושלמי: אין זכר לשירת חזקיהו וגם אין צורך ללמוד ממנו על שירת יציאת מצרים. זו נלמדת ישירות מהפסוק בישעיהו שהבאנו בראש דברינו. ליל הסדר הוא החג שהתקדש בשיר שהוא ההלל: "לילה המקודש לחג טעון הלל" (מדרש שכל טוב (בובר) שמות יב). ומכאן, מליל יציאת מצרים למדו לכל שאר החגים שטעונים הלל (חברנו בין המכילתא והגמרא בערכין בה פתחנו). בדרכה של המכילתא הולכים מדרשים רבים כגון אגדת בראשית (בובר) פרק ס: "שיר המעלות רבת צררוני מנועורי יאמר נא ישראל (תהלים קכט א). זש"ה והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת (דברים לא כא), אמר הקדוש ברוך הוא: כאשר תמצאנה לישראל אלו הצרות ואצילן מהן, אותה שעה יאמרו לי שירה ... וכן את מוצא במצרים היו משועבדין, וכיון שהצילן היו יושבין ואוכלין, ומיד אמרו שירה, שנאמר: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", כאותה הלילה, שנאמר: ליל שמורים וגו' (שמות יב מב)". וכן הוא בשיר השירים רבה פרשה ב: "אני חבצלת השרון - אני היא וחביבה אני. אני היא שהייתי חבויה בצילן של מצרים, ולשעה קלה כינסני הקדוש ברוך הוא לרעמסס, והרטבתי מעשים טובים כשושנה, ואמרתי לפניו את השירה, שנאמר (ישעיה ל') השיר יהיה לכם כליל התקדש חג". ומה עם חזקיהו? ראה סנהדרין צד ע"א על חזקיהו שלא אמר שירה (ולפיכך לא נעשה משיח) ועוד יותר בשיר השירים רבה פרשה ד שחזקיהו לא אמר שירה משום שגבה לבו וכשהוכיח אותו ישעיהו על כך עונה לו חזקיהו: "תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה".

⁸ בקטע שהשמטנו כאן, יש את הדו-שיח בין פרעה למשה ואהרן בו הוא מבקש מהם לצאת מיד בלילה והם עונים לו: "וכי גנבים אנו שנלך בלילה? בבוקר אנו יוצאים".

⁹ שוב פרעה שראינו **בנתנית כבוד למלכות**, פרעה שראינו **שנתן לעם ישראל את השבת**. ופה הוא חוזר על דברי משה ואהרן, שהכתיבו לו מה לומר (חשוב היה להם לקבל את הסכמת המלכות ולשמעו מפי פרעה שהוא משלח את העם!), אבל מוסיף: "וצריכים אתם להללו שאתם עבדי". אז מי התחיל בשיר כליל התקדש חג? פרעה!

¹⁰ דברי רש"י אלה מוסבים על התיאור התמציתי והקצר של שמחת ההלל בליל טו, בעת אכילת קרבן הפסח בירושלים: "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" - כזית הפסח והשמחה שוברת גגות. בחמש מילים מתארת לנו הגמרא במסכת פסחים פה ב, את השמחה העצומה שהייתה בשעת קריאת ההלל בעת אכילת קרבן הפסח (במשנה משמע שקראו את ההלל לפני האכילה). וגם זה, אגב דיון הלכתי על קדושת ירושלים לדיון אכילת קדשים קלים (שלמים, קרבן פסח), אם היא גם בגגות, או רק על הקרקע. השווה תיאור קצר זה עם תיאור שמחת בית השואבה המפורט והעשירי שבמסכת סוכה פרק ד: במשנה, בתוספתא ובשני התלמודים. ועל"פ ראה דברי המאירי שמשלמים את דברי רש"י הנ"ל, על אתר שם בגמרא פסחים פה ב: "מהו שאמרו כזיתא בפסחא והלילא פקע איגרא, כלומר שמרוב ההמיה שהיתה שם באכילת כזית מן הפסח ובקריאת ההלל דומה כאילו הגיין מתבקעים, שהדבר מוכיח שאוכלין היו את הפסח בגיין? אינו כן אלא בקרקע היו אוכלין וקורין את ההלל בגגות. ואף על פי שאמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ופרשו בו

מסכת פסחים דף סד עמוד א – משנה פרק ה

משנה. הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר: "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל" (שמות יב) - קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה.¹¹ תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב, שורה שכולה כסף - כסף, ושורה שכולה זהב - זהב, לא היו מעורבין. ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם. שחט ישראל וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן. כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד. יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה, יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל, אם גמרו - שנו, ואם שנו - שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם. רבי יהודה אומר: מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין.¹²

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק ויקרא לחג הפסח

ואמר: "שימורים לכל בני ישראל לדורותם" - שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ובכל ליל פסח צריך שירגיש שינוי ואור חדש כמו בעת יציאת מצרים. ומזה מופיע הקדושה לכל החג ולכל המועדים הבאים שרגל זה ראש השנה לרגלים, כמו שנאמר (ישעיה ל כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. וכן מצינו בגמרא (פסחים פ"ה ב) כזיתא פסחא והלילא פקע אגרא. והיינו שבשעת ההלל נפתח האור כמו שנפקע האגרא ונתבקעו הגגין ונתגלה עצם השמים לטוהר. וכמו שמצינו (ברכות מח א): ורחמנא היכי יתיב? רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפיק לברא אחוי כלפי שמיא.¹³ שאביי היה לו הבנה שצריך לילך לחוף שלא יהיה הפסק הגג. וכן כאן הלשון פקע אגרא שנתגלה האור בעת קריאת ההלל, שלא היה שום הבדל כאילו הגגין נתבקעו. וחכמים היה בכוחם לצרף שתי הקדושות יחד, כיון ששניהם נקראים עצם היום הזה שהוא התגלות אור הגנוז. ובעתיקא אין שום סתירה מהזמן שהוא למעלה מהזמן ויכול להיות שתי הקדושות יחד.

חג שמח וכשר

מחלקי המים

מים אחרונים: ראה פרקי דרבי אליעזר פרק לא שמקשר את כל ענין השירה בליל הפסח לברכת יצחק לעשו (לכתחילה) וליעקב (בדיעבד): "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר: בני, הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים. עשה לי מטעמים, עד שאני חי אברכה". רבקה שומעת וחוזרת על אותם מילים בדבריה ליעקב: "אמרה רבקה אל יעקב: בני, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, הלילה הזה העליונים אומרים שירה. עשה מטעמים לאביך ויאכל עד שהוא בעודו חי יברכה". וכן הוא במדרש בראשית רבתי פרשת תולדות עמוד 114: "הנה שמעתי את אביך מדבר. אמרה רבקה ליעקב: בני שמעתי את אביך שקרא לעשו וא"ל: הלילה ליל הפסח הוא ובו עליונים אומרים שירה, הלילה הזה בו אוצרות טל חיים נפתחים, היום הזה ברכת טללים, הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים עד שאני בעודי, ואוכלה. ובזכות כך תזכה להתברך". הנה כי כן, בתוך שירת העליונים והטללים של פסח מתערבב ריב יעקב ועשו לשעתו ולדורות.

אפיקו מאני, כלומר שלא יעקרו מחבורה לחבורה לומר הוציאו כליכם מכאן ונלך לאכול עוד בחבורה פלונית. ענינה לאכילה, אבל שלא לאכילה כגון לקריאת ההלל רשא". משמע שקראו את ההלל אחרי הסעודה? לאחר שאכלו? (בניגוד למשנה).

¹¹ ראה בהמשך הגמרא שם בעמוד ב מחלוקת אביי ורבא אם נעלו את דלתות ההיכל או שהן ננעלו צעצמן בדרך נס. אביי אמר: ננעלו ומכאן ססומכים על הנס ואילו רבא אמר שהיו נועלים כאשר היו מספיק אנשים בעזרה ולא סמכו על הנס וכן הוא להלכה. ועוד שם על גדולתו של עקביא בן מהללאל "שאיין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל" וכן על אגריפס המלך שביקש למנות את ישראל דרך כליות קרבנות הפסח ונמצא שהיו שם 12 מיליון איש.

¹² אז יש לנו בכל זאת תיאור חגיגי של מעשה קרבן הפסח וגם שם אמרו את ההלל. ראה גם החליל שהזכרנו בהערה 6 לעיל. אבל אנחנו נדרשנו להלל של האכילה ואמירת הגדה וסיפור יציאת מצרים שבערב, לא זה של השחיטה. ראה גם התיאור המיוחד לחייל רומאי שאיננו יודעים את מקורו ונביא רק מקצתו: "כשמגיע ראש החודש הנקרא אצלם ניסן, יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים וכל סביבות ירושלים, לכל מי שיש לו מקנה צאן וקצת בקר, שימהר להביא המקנה, כדי שימצאו עולי רגלים די זבחייהם וגם למאכלם ... ובהגיע יום י"ד לחודש (ערב החג), היו עולים במגדל גבוה שבמקדש ... ושלוש חצוצרות של כסף בידם, ותוקעים. ואחרי תקיעה מכריזים: עם ה' שמעו! הגיע זמן שחיטת הפסח ... וכאשר שמעו העם את הקריאה, היו לובשים בגדי מועד, כי מחצי היום ... היה יום טוב לכל היהודים, לפי שהוא זמן קרבן ... ושם שני עמודים גדולים וגבוהים, ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת קרבן, כדי להשמיע לכהנים העומדים שם ... שיאמרו ההלל בקול רינה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם ... והתנורים שהיו צולים בהם הקרבן היו על פתחיהם, ואמרו לי, כי הוא לפרסם האמונה ולשמחת החג, ואחר הצלייה אוכלים בקול הלל ורינה, ונשמע קולם למרחוק".

¹³ ראה בגמרא ברכות שם שכשאביי ורבא היו צעירים וישבו לפני רבה ללמוד, שאל אותם רבה: למי מברכים? אמרו שניהם: לקב"ה (רחמנא). שאל אותם: והקב"ה היכן נמצא? רבא הצביע לתקרה ואילו אביי יצא החוצה והצביע לשמים. ואמר עליהם רבה ששניהם יהיו תמידי חכמים והוסיף את המשל: בוצין, בוצין מקטפיה ידיע, היינו, שבדומה לקישוא (בוצינא) שכבר בפריחתו ובראשית גידולו ניתן לדעת כיצד יגדל ויעשה פרי, כך גם ניתן לראות בנערים מקטנותם לאן יגדלו.